

Csurgó Attila

A hadviselés változásainak hatása az erők megóvása műszaki támogatásának feladataira

„Az államok közötti nyílt háborúkat számos esetben nehezen kategorizálható konfliktusok váltják fel. Egyre nagyobb teret nyer az aszimmetrikus és a hibrid hadviselés [...]”¹

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája

Bevezetés²

Hazánk 1990. március 25-én, a Varsói Szerződés³ felbomlása és az április 8-án megtartott első szabad választások előtt megkezdte a tárgyalásokat a Szovjetunióval a Magyarországon állomásoztatott csapatainak kivonásáról. Magyarország 1990 júniusában elsőként jelentette be az akkori Varsói Szerződés tagállamai közül, hogy az év végéig kilép a politikai-katonai tömbből. A Szovjetunió szétesésével a bipoláris nemzetközi rendszer keleti pillére omlott össze,⁴ így a porondon egyedüli szuperhatalomként az Amerikai Egyesült Államok maradt. A szuperhatalom jelzőt Gazdag Ferenc szerint „abban az értelemben használjuk, hogy csak ez az ország rendelkezett az érdekeinek globális érvényesítéséhez szükséges katonai képességekkel, gazdasági és politikai eszközrendszerrel”.⁵

A szocialista tömb széthullása, a Szovjetunió felbomlása és Oroszország hanyatlása megváltoztatta a lehetséges globális konfliktusok jellegét, kialakulásuk és kezelésük mechanizmusait egyaránt. Megszűnt a nukleáris elrettentésen alapuló stabilitás, azaz a „nagy kockázat, kis valószínűség” elvét a „kisebb kockázat, nagy valószínűség” elve váltotta fel. A nukleáris elrettentés veszélyének elmúltával helyi háborúk sora tört ki számos konfliktuszónában. A kétpólusú hatalmi szembenállás megszűnésével az Északatlanti Szerződés Szervezete (NATO)⁶ is szükségesnek vélte, hogy átértékelje a nemzetközi biztonságot veszélyeztető tényezőket, az azokra történő reakálás lehetőségeit,

¹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. MK, (2020), 81. V. fejezet, 46. pont. 23.

² A tanulmány a *Kooperatív Doktori Program Doktori Hallgatói Ösztöndíj* pályázat segítségével valósult meg, amelyet az Innovációs és Technológiai Minisztérium a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból támogat.

³ What was the Warsaw Pact? *Nato.int*.

⁴ Szenes Zoltán – Siposné Kecskeméthy Klára: *NATO 4.0 és Magyarország*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019. 34–72.

⁵ Gazdag Ferenc: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, 2013. 16.

⁶ NATO: a North Atlantic Treaty Organization angol kifejezés rövidítése.

valamint a NATO helyét és szerepét a kialakult új világrendben, amely már jóval bonyolultabban jellemezhető.

Az összetett válságokat, konfliktusokat és katasztrófákat dinamikus és kiszámíthatatlan események jellemzik: politikai átmenetek, hatalmi vákuumok, erőszakos felkelések, terrorizmus, bűnözés, bizonytalanság, etnikai feszültségek és konfliktusok, állami és/vagy gazdasági összeomlás, korrupció, betegségek és jelentős társadalmi átrendeződés. A NATO útkeresése már az 1991-ben megfogalmazott stratégiai elgondolással⁷ elkezdődött, de igazán az 1999-ben Washingtonban elfogadott koncepcióban⁸ teljesedett ki. Ugyanakkor górcső alá véve a fent felsorolt dinamikus és kiszámíthatatlan eseményeket továbbra is megállapíthatjuk, hogy a háttérben a résztvevők politikai céljainak elérése áll. Természetesen azt is megállapíthatjuk, hogy a politikai célok elérésének formái jelentősen megváltoztak napjainkra, amelyeket a felhasznált eszközök változatos tárháza jellemez. Amint arra a tanulmány címéhez kapcsolt idézet már rámutatott, Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája (NBS) a műveleti környezet változásait a következőképp jellemzi:

„az államok közötti nyílt háborúkat számos esetben nehezen kategorizálható konfliktusok váltják fel. Egyre nagyobb teret nyer az aszimmetrikus és a hibrid hadviselés, amelyek révén feltörekvő vagy újra megerősödő államok, illetve nem állami szereplők katonai és nem katonai eszközök változatos kombinációját alkalmazva kívánják érvényesíteni érdekeiket, sokszor leplezett módon.”⁹

A NATO szintén rámutat a 2018-as brüsszeli állam- és kormányfői csúcstalálkozót követő nyilatkozatban arra, hogy a biztonsági környezet változásai veszélyesek és kiszámíthatatlanok, ezáltal stratégiai szempontból tartós fenyegetéssel kell számolni, és hozzáteveszi, ezek a fenyegetések jelentkezhetnek állami és nem állami szereplőktől egyaránt.¹⁰ A 2021. júniusban Brüsszelben tartott állam- és kormányfői találkozón már továbbmentek, kijelentve, hogy a 2010. évi stratégiai koncepció¹¹ felülvizsgálata szükséges. A NATO-tagállamok vezetői elhatározták, hogy az új koncepciónak a 2022-re ütemezett következő találkozóig el kell készülnie, mutat rá Siposné Kecskeméthy Klára írásában, hivatkozva a kapcsolódó NATO-dokumentumra.¹² Ismerve a szervezet működési mechanizmusait, a megszabott határidő rövidege érzékelteti a feladat fontosságát.

A tanulmány elméleti alapja mindezek alapján az a megállapítás, hogy jelenkorunk hadviselésére a katonai és nem katonai eszközök átfogó, napjaink terminológiai megfogalmazásában ezen eszközök „hibrid” alkalmazása a legjellemzőbb. A változatos eszközök alkalmazása kihatással van a hadviselő felek összecsapásainak színterére is, így az általánosan elfogadott hadszíntér új, átfogóbb értelmezése szükséges, amely alapvetően változtatja meg az összhaderőnemi műveletek műszaki támogatási feladatait.

⁷ A NATO összefoglaló tanulmánya: Towards the New Strategic Concept (Az új stratégiai koncepció felé). *Nato.int*, 2012. 21.

⁸ Javier Solana: The Washington Summit. A New NATO for the Next Century. *The International Spectator*, 34. (1999), 2.

⁹ 1163/2020. Korm. határozat. V. fejezet, 46. pont

¹⁰ Brussels Summit Declaration. *Nato.int*, 2018. július 11. 2. pont

¹¹ A stratégiai koncepciót lásd: Strategic Concepts. *Nato.int*.

¹² Siposné Kecskeméthy Klára: A NATO 2030 jelentés. Stratégiai prioritások új megközelítésben. *Honvédségi Szemle*, 149. (2021), 4. 14.

A hadviselés, valamint a biztonsági környezet változásai hatást gyakorolnak az erők megóvása érdekében végzendő műszaki támogatási feladatokra is. A hadszíntér tágabb értelmezéséből adódóan nemcsak a műveleti területen, hanem annak határain túl is jelentkeznek támogatási feladatok, ezáltal megnövekedett támogatási igényeket támasztva a rendelkezésre álló műszaki képességek tekintetében. A megnövekedett igények kielégítése térben és időben egyre bonyolultabb tervezési és koordinációs feladatokat hárít a műszaki támogatás irányítására hivatott szervezeti elemre. A konfliktus határain, azaz a hadszíntér határain túl is jelentkező támogatási feladatra az egyik legjobb példa a Sivatagi Pajzs és a Sivatagi Vihar¹³ művelet során jelentkezett. Az irakiak – a koalíciós erők megosztása érdekében – rakétatámadásokat indítottak izraeli és szaúdi célpontok ellen. A műveletekben részt vevő koalíciós erők légvédelmirakéta-tüzérsztyályokat telepítettek az izraeli civil célpontok védelmére;¹⁴ az ütegek telepítése érdekében tüzelőállások, illetve az állomány védelme érdekében infrastruktúra kiépítése szükséges, ami többletfeladatot teremt a műszaki csapatoknak. A biztonsági környezet változása, azaz Izrael belépése a műveletekbe az Irak ellen létrehozott koalíció felbomlásához vezethetett volna. Az Irak elleni fegyveres fellépést támogató arab országok elvesztése jelentősen megnehezítette volna a küldetés sikerét.

A szerző doktori tanulmányai során végzett kutatómunkájának összegzéseként arra kíván rámutatni, hogy az erők megóvásának műszaki támogatási feladataira a hadviselés változása hogyan hatott, ezzel bemutatva a szerző korábbi publikációiban elért eredményeket, felhasználva a műszaki támogatás és az erők megóvása terén elérhető kutatások eredményeit. Különös tekintettel arra, hogy hazai viszonylatban a rendelkezésre álló műszaki katonai képességek általában végesek, ezért jelenkorunk dinamikusan változó műveleti környezetében mindinkább fontos az előkészítés és a tervezés szakszerű végrehajtása. Tehát fontos, hogy a feladatok sorrendiségének, valamint a rendelkezésre álló képességek alkalmazásának tervezését a feladatokban jártas jól felkészült műszaki parancsnok (főnök) által vezetett törzs végezze.

A kutatás módszerét tekintve kettős: míg a műszaki támogatás, valamint az erők megóvásának általános törvényszerűségei jól ismertek, addig a 21. század jellemző összecsapásaiban alkalmazott, hagyományostól eltérő hadviselési formák megnevezése és definiálása jelentősen különbözik. A hadviselés formáinak elemzését ezért a konfliktusokból adódó elemzésekből levont következtetések alapján végezzük, hogy rámutassunk, az erők megóvásának műszaki támogatása mind gyakrabban újszerű támogatási feladatokat határoz meg.

1. A hadviselés

A 21. század fegyveres összecsapásainak megvívásában a hagyományos elvek, valamint az irreguláris fegyveres csoportokra jellemző nem kiszámítható, a hagyományostól

¹³ The Editors of Encyclopaedia Britannica: Persian Gulf War. In *Encyclopaedia Britannica*.

¹⁴ Richard E. Berkebile: Thoughts on Force Protection. *Joint Force Quarterly*, 81. (2016), 2. 144.

jelentősen eltérő hadviselési formák kombinációja figyelhető meg. A katonai műveletek végrehajtásakor, különösen a békekikényszerítésben, a békefenntartásban, a békeépítésben és a felkelők elleni katonai műveletekben a fent említett kombináció számos formája jelenik meg. A tapasztalatokat elemezve – ideérttem saját, műveleti területen szerzett tapasztalataimat is¹⁵ – megállapítható, hogy a korszerű, technikailag jól felszerelt fegyveres erő nem az egyetlen feltétele a katonai műveletek sikeres végrehajtásának, a győzelemnek. Ugyan a katonai erő továbbra is az ellenség védtelenné tételére és akaratumk rákényszerítésére készül – ahogy azt Clausewitz írta –, és annak eszköze maradt, a tapasztalatok alapján napjainkban egyre több az olyan műveleti helyzet, amikor a katonai győzelem érdekében civil szervezetek tevékenységére is szükség van, sőt a békeépítést kell folytatni a hadszíntér egyes részein a katonai műveletek végrehajtásával egy időben. A katonai teoretikusok a hadviselés formáit különféleképpen – aszimmetrikus, irreguláris, hibrid, nemlineáris – nevezték el, valamint definiálták. A tanulmányunk nem célja az összes hadviselési forma vizsgálata, ugyanakkor szükséges a legjellemzőbb formák bemutatása, hogy megértsük, a hadviselés változása átfogóan hatást gyakorol az erők megóvásának műszaki támogatási feladataira is.

1.1. Aszimmetrikus hadviselés

A hadviselés aszimmetrikus formáját vizsgálva a Szendy István könyvében¹⁶ foglaltakat alapul véve azt olvashatjuk, hogy a hadviselésben az aszimmetria folyamatosan nyomon követhető.¹⁷ Az aszimmetria a hadviselés velejárója, annak egyik megvalósulási módja. Szendy referenciaként említett könyvének aszimmetrikus hadviselésről szóló szakaszát a következő mondatral zárja:

„A hadviselés aszimmetrikusságának igazán érdekes és elemzésre érdemes iskolapéldája az eltérő hadikultúrák alapján szervezett és funkcionáltatott haderők, fegyveres erők közötti fegyveres küzdelem.”¹⁸

A hadikultúrákat Kovács Jenő¹⁹ három területre osztja: „mozgáscentrikus, anyagcentrikus és gerilla hadviselés”.

¹⁵ A balkáni válság stabilizációs feladatainak végrehajtására létrehozott erők (SFOR). Magyar Műszaki Kontingens (MMK, Okučani): 1997–1998.. szakasz-, majd századparancsnok, 2002–2003.: SFOR HQ, műszaki főnökség, hadműveleti főtiszt, hadműveleti főnök; 2004.: az ideiglenesen megalakított MMK parancsnokhelyettese; 2005–2006.: Albánia NATO-csatlakozását előkészítő tanácsadói csoport, műszaki tanácsadó; 2011.: a líbiai műveleteket vezető törzs (Operation Unified Protector, Líbia), összhaderőnemi műveleti központ (JOC), váltásvezető.

¹⁶ Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek. I. kötet. A katonai műveletek elmélete és gyakorlata*. Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, 2013.

¹⁷ Szendy (2013): i. m. 140–141.

¹⁸ Szendy (2013): i. m. 142.

¹⁹ Kovács Jenő (1929–1996) altábornagy, katonai vezető és teoretikus; fő műve: *Magyarország katonai stratégiája*. (Komplex kutatási téma). I–III. Kézirat. Budapest, 1993, 1995, 1996.

Fogalmát tekintve Forgács Balázs PhD-értekezésében úgy értelmezi a hadikultúrát, hogy az

„olyan társadalmi és katonai szellemi és anyagi alapfeltétel, adottság, amelyre ráépülnek az aktuális háború jellegéből, a haditechnika színvonalából, a hadszíntér-viszonyokból, a moráltól függő alakzatok. [...] A hadikultúra a társadalmi élet egészét (tudomány, művészet, oktatás, gazdaság stb.) áthatja.”²⁰

A hadikultúrák területeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a mozgás-, valamint az anyagcentrikus kultúrák a hagyományos hadviselésre, vagyis az államok közötti háborúk megvívására jellemzők. A mozgáscentrikus hadviselésnek „az időelőny (a hadászati kezdeményezés) megszerzése, illetve megtartása volt a leglényegesebb alkotóeleme”,²¹ amelynek jeles képviselőiként a 20. századi Németországot és Szovjetuniót nevezi meg értekezésében Forgács, Kovács Jenőre hivatkozva. Az anyagcentrikus hadviselés esetében a matematikai pontosságú tervezés, a rendelkezésre álló erőforrások ismerete, illetve azok szakszerű alkalmazása a jellemző, állapítja meg Kovács. Ugyanakkor Forgács rámutat, hogy az „anyagcentrikus hadikultúra csak nagy és elhúzódó háborúban érvényesülhet, ahol a katonai erőfölény a hosszan tartó küzdelem ideje alatt felőrli, kifárasztja az ellenfelet”,²² amit a hidegháború során figyelhetünk meg. Legjelentősebb képviselőjeként Kovács az Amerikai Egyesült Államokat jelöli meg.²³

A gerilla-hadviselés azonban a háborúk nem állami szereplőket jellemző formája, amely már Ágh Attila könyvében²⁴ is megjelenik. A gerilla-hadviselés vizsgálata a 21. századi háborúk szempontjából fontos terület, amely talán a legjellemzőbb formája századunknak. A második világháborút követő háborúkat mint modern „kis háborúkat” elemezte és kategorizálta Ágh könyve. Az általa felállított kategóriák bemutatását megelőzően azonban meg kell jegyeznünk, hogy könyve a hidegháború végén íródott, a nagyhatalmak szembenállása, új fejlesztésű fegyverei és nem utolsósorban a háború megvívására kidolgozott elméletei tesztelése is a megvívott kis háborúk során valósult meg.

Ágh négy kategóriába sorolja a fent említett időszak háborúit:²⁵ „új konvencionális kis háború, nem konvencionális háború, destabilizációs háború”, valamint utolsó kategóriaként mindazon konfliktusok, amelyek során az „összecsapások gyakorlatilag leszűkülnek ösztönös rendezetlen és váratlan politikai és/vagy fegyveres erőszakra”, ezeket „anómiás”²⁶ konfliktusnak nevezik. Az anómiás konfliktusok tulajdonságai között találhatjuk a vallási fanatizmust vagy akár az etnikumok közötti ellentétet is.

²⁰ Forgács Balázs: *Napjaink hadikultúrái. A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban.* PhD-értekezés. Budapest, ZMNE-KLHK/HDI, 2009.

²¹ Forgács (2009): i. m. 46.

²² Forgács (2009): i. m. 69. Hivatkozva: Kovács (1995): i. m. 36.

²³ Forgács (2009): i. m. 69.

²⁴ Ágh Attila: *Konfliktusok, háborúk.* Budapest, Zrínyi Kiadó, 1989.

²⁵ Ágh (1989): i. m. 178–190.

²⁶ Az *anomosz* – görög szó, jelentése: törvénszegő, törvénytelen.

Az anómiás szó jelentése rávilágít az aszimmetriára, hiszen kiindulva a szimmetriából, amely azonosságot és törvényszerűséget jelez, az aszimmetria az azonosság hiányára, azaz törvénynélküliségre utal, fogalmaz Resperger István, Kiss Álmos Péter és Somkuti Bálint közösen írt könyvében.²⁷ Fogalmát tekintve a szerzők szerint az aszimmetrikus hadviselés nem más, mint

„pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, amelyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratumkat az ellenségre”.²⁸

Az aszimmetrikus hadviselés összegzéseként emeljük ki a fenti fogalomból, hogy az aszimmetrikus hadviselés harceljárások olyan összessége – gerillaharcászat –, amely lehetőséget teremt a gyengébb fél számára, hogy adott esetben sikereket érjen el a technológiailag fejlettebb féllel szemben. Továbbá a gerillaharcászat fontos tényezőjeként kell említenünk a konfliktus időbeli elhúzódását is. Példaként a 2003. március 20-án megindított 2. Öbölháborút²⁹ vehetjük, amelynek kezdeti szakaszát május 1-ig konvencionális háborúként azonosíthatjuk. A béke megszilárdítása, illetve fenntartása azonban már jelentősen elhúzódott, és a felkelők, valamint a béke megszilárdításáért felelős reguláris csapatok között aszimmetria alakult ki. Alapvetően a hadtörténelmet átfogóan vizsgálva megállapíthatjuk, hogy aszimmetria számos esetben alakult ki a szemben álló felek között. Az ókorban például a perzsák és a görögök által vívott thermopülai csatában Kr. e. 480-ban,³⁰ vagy a későbbiek közül említhetnénk Napóleon számos ütközetét, illetve akár a vietnámi háborút. Tehát az aszimmetrikus hadviselés nem új formája a hadviselésnek, azonban a benne rejlő harceljárások folyamatosan változnak, illetve a kor színvonalának megfelelő újjak jelennek meg.

1.2. Hibrid vagy nemlineáris hadviselés

Az összhaderőnemi művelési terület globális környezetét befolyásoló tényezők feltárása érdekében szükséges a hibrid vagy nemlineáris hadviselés vizsgálata. A hibrid hadviselés szakirodalmi széles, mind nemzetközi, mind hazai viszonylatban, számos teoretikus értelmezte annak összefüggéseit. Elemeit tekintve számos hasonlóságot fedezhetünk fel az aszimmetrikus hadviselésre jellemző elemekkel. A hasonlóságok és különbségek összehasonlítását a Gőcze István szerkesztésében megjelent könyvben³¹ találjuk, annak is a Resperger István által írt *A katonai erő helye, szerepe a humanitárius beavatkozásoknál*

²⁷ Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013. 421.

²⁸ Resperger–Kiss–Somkuti (2013): i. m. 23.

²⁹ Resperger–Kiss–Somkuti (2013): i. m. 163–173.

³⁰ Tarján M. Tamás: Kr. e. 480. augusztus 11. A thermopülai csata első napja. *Rubicon Online*.

³¹ Gőcze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017.

című fejezetében.³² Resperger a hagyományos, az aszimmetrikus, valamint a hibrid hadviselést hasonlítja össze számos szempont alapján. Az összehasonlítás rámutat a három hadviselési forma közötti lényeges különbségekre, valamint az aszimmetrikus és a hibrid hadviselési forma közötti hasonlóságokra. Példaként említhetjük a „szereplők” szerinti összehasonlítást, amely rámutat, hogy míg a hagyományos hadviselési forma csak államok között valósulhat meg, addig a másik két esetben állami és nem állami szereplők között is zajlódhat a konfliktus, továbbá megállapítja, hogy a hagyományostól eltérő hadviselés során a szereplők tevékenységét nem a szabályok jellemzik. Resperger ugyanakkor rámutat a legfontosabb különbségekre is a stratégiai, illetve katonai végállapot tekintetében. A hagyományos és az aszimmetrikus hadviselés közötti lényeges különbség, amint arra korábban már utaltunk, az időfaktorban mutatkozik meg. Míg hagyományos esetben ütközetekkel a katonai erők megsemmisítése a lényeg, addig az aszimmetrikus hadviselés az ellenség kifárasztásával, a konfliktus időbeli elnyújtásával éri el céljait, nem feltétlenül keresve a szemtől szembeni konfrontációt. A hibrid hadviselés esetében azonban a fent említett végállapotok elérése érdekében nemcsak a szemben álló fél fegyveres erejének megtörésére, hanem a szemben álló állam és/vagy nép megtörésére, legyőzésére koncentrálnak.³³ A különbségeket tekintve fontos kiemelnünk, hogy míg az aszimmetrikus hadviselést általában a gyengébb, addig a hibrid formát a konfliktusban részt vevő erősebb fél alkalmazza, állapítja meg Resperger.³⁴ Az „általában” kifejezést megfelelően kell értelmeznünk, tekintettel arra, hogy a „hibrid háború” megjelenésének korai szakaszában azt tükrözte, hogy nem állami szereplők harcolnak az állammal vagy koalícióba tömörült államokkal, amelyben az állami szereplő konvencionális módszereket alkalmaz, míg a nem állami szereplő hibrid módszereket. A hibrid háborút mint a hadviselés formáját az Izrael és a Hezbollah között vívott háborúhoz kötik a nyugati teoretikusok, amely 2006-ban Libanonban zajlott, és a Hezbollah győzelmével végződött.³⁵ Az USA katonai teoretikusai rámutattak,³⁶ a háború időszakában nemcsak a katonák, de a média is érzékelte, hogy a Hezbollah által használt eljárások különböznek a felkelők és egy technikailag fejlett hadsereg között korábban lefolyó háborúban megszokottaktól. Rác András a hibrid háború kifejezés megjelenését még korábbra datálja, publikációjában³⁷ Bill Nemeth alezredeshez köti,³⁸ aki már 2002-ben „a csecsenek újszerű, a reguláris és az irreguláris hadviselés között rugalmasan, lényegében bármikor váltani képes, esetenként terrorizmusba is átcsapó hadviselési módját nevezte el így”.³⁹

³² Resperger István: A katonai erő helye, szerepe a humanitárius beavatkozásoknál. In Gócze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017. 90–91. 5. táblázat, a hadviselési módok összehasonlítása.

³³ Resperger (2017): i. m. 91.

³⁴ Resperger (2017): i. m. 90.

³⁵ Frank G. Hoffman: *Conflict in the 21st Century. The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Potomac Institute for Policy Studies, 2007.

³⁶ Például Steven Erlanger – Richard Opiel: A Disciplined Hezbollah Surprises Israel with Its Training, Tactics and Weapons. *The New York Times*, 2006. augusztus 7.; Hoffman (2007): i. m.

³⁷ Rác András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. *KKI-tanulmányok*, (2014), 1. 9.

³⁸ William J. Nemeth: Future War and Chechnya: a Case for Hybrid Warfare. *Calhoun.nps.edu*, 2002.

³⁹ Rác (2014): i. m. 9.

Összegezve a hibrid hadviselés relatív újdonsága abban rejlik, hogy az alkalmazó képes arra, hogy szinkronizáljon egyszerre több hatalmi eszközt, és szándékosan használja ki a kreativitást, a kétértelműséget, a nemlinearitást és a hadviselés kognitív elemeit. A hibrid konfliktusok tehát teljes spektrumú háborúk, mind fizikai, mind fogalmi dimenziókkal, amelyek kiterjednek az ellenfél teljes hátországára. A hibrid háborúban jól megfigyelhető, hogy a műveletekben a katonai erő alkalmazása mellett szorosan megjelennek a politikai, diplomáciai, gazdasági, információs, technológiai és környezeti eszközök is. Rác referenciáirásában azonban felhívja a figyelmet,⁴⁰ hogy az ukrajnai orosz hadviselés leírására, az oroszok által alkalmazott hadviselési módszerek meghatározására, különösen Mark Galeottinak⁴¹ köszönhetően, megjelent a „nemlineáris háború” kifejezés. Galeotti követői közül például Tad Schnauffer⁴² írásában⁴³ bizonyítja, hogy a társadalomban az egymással ellentétes információkban gyökerező bizonytalanság teremt lehetőségeket az agresszor számára a válság mélyítésére. Schnauffer rámutat, hogy a lehetőségek kihasználása a nemlineáris műveletek esetében egyértelműen átláthatatlan, ezért a védekezőnek folyamatosan különböző területeken kell visszahatnia, legyen az katonai támadás vagy az állam más alapvető funkciói ellen irányuló akció.⁴⁴ Mindezek alapján szükségesnek tartom a 21. századi hadviselés társadalomra gyakorolt hatásainak vizsgálatát, tekintettel arra, hogy a hadtudomány honi és külföldi művelői abban egyetértenek, hogy a vizsgált konfliktusokban a politikai, diplomáciai, gazdasági, információs, technológiai és környezeti eszközök is megjelennek, amelyek döntően hatnak a társadalomra.

1.3. A hadviselés 21. századi megközelítésben

A 21. század társadalmi viszonyainak vizsgálatát arra a tényre kell alapozni, hogy a fejlődést megdőbentő mértékben az információs technológia rohamtempójú változása határozza meg. A változás mind a gazdaságra, mind a társadalomra hatást gyakorol, a személyes érintkezésre épülő kapcsolattartást mindinkább háttérbe szorítja az új technológiák által biztosított közösségi felületeken történő érintkezés.

„A technológiai megközelítés szerint azért élünk információs társadalomban, mert a társadalmi együttélés minden területén elterjedtek és egyre fontosabb szerepet játszanak az információs és kommunikációs technológiák, amelyek alapjaiban alakították át a társadalmak működését, beleértve a politikát, a gazdaságot, a kultúrát és a hétköznapi életet is.”⁴⁵

⁴⁰ Rác (2014): i. m. 10.

⁴¹ Mark Galeotti teoretikus, a Mayak Intelligence tanácsadó igazgatója.

⁴² Tad A. Schnauffer az USA szárazföldi erőinek tisztje, kutatási területe a „nem hagyományos hadviselés” témaköre.

⁴³ Tad A. Schnauffer II: Redefining Hybrid Warfare. Russia's Non-linear War against the West. *Journal of Strategic Security*, 10. (2017), 1.

⁴⁴ Schnauffer (2017): i. m. 19–21.

⁴⁵ Z. Karvalics László: Információs társadalom – mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete. In Pintér Róbert (szerk.): *Az információs társadalom. Az elmélettől a politikai gyakorlatig*. Budapest, Gondolat Kiadó – Új Mandátum Könyvkiadó, 2007. 23.

Szendy István a technológia ilyen irányú fejlődésének hatását a hadviselésre úgy jellemzi, hogy

„a közösségi média és a kapcsolt technológiák helyettesítik a precíziós tölteteket, az agresszor sebészeti pontosságú beavatkozásainak központi elemeivé mindinkább a Facebook-oldalak és chat-szobák válnak”.

Majd kiemeli, hogy a „valódi támadók” már nem szemtől szemben, nem közvetlenül, hanem indirekt módszerek alkalmazásával „konfrontálódnak egy nagyhatalom hátszágával”. Az általa „új hadviselésként” kategorizált formát arra az elméletre építi, amely lehetőség szerint elkerülhetővé teszi a hagyományos és különösen a direkt hadviselés végrehajtásának szükségességét. A hadviselés általa jellemzett formája a káoszelméletre épülve annak kiszámíthatatlanságával teszi a konfliktust mindinkább indirektté, ezáltal biztosítva a támadó részére az ellenfél nemzeti identitástudaton alapuló, a társadalmi közösség komplex védelmét biztosító képességeinek megtörését. A fenti elméletre alapuló gyakorlat megtestesülését „hibrid háborúnak” nevezi.⁴⁶ Schnauffer fenti megállapítása összhangban van Szendy káoszelméletre épülő megállapításával, hiszen az adott lehetőség megragadása és kihasználása tervszerűtlenséget mutat, ezáltal kiszámíthatatlan. Tehát a kiszámíthatatlanság biztosítja a támadó részére az ellenfél nemzeti identitástudaton alapuló, a társadalmi közösség komplex védelmét biztosító képességeinek megtörését, fogalmaz Szendy az „új hadviselés” meghatározásaként.⁴⁷

A NATO terminológiai gyűjteménye⁴⁸ „hibrid fenyegetésként” nevesíti a hadtudományi teoretikusok által különbözőképpen azonosított, napjainkra jellemző eljárási formákat. A terminológiai megfogalmazás szerint: „[e]gyfajta fenyegetés, amely ötvözi a hagyományos, irreguláris és aszimmetrikus tevékenységeket térben és időben”.⁴⁹ A NATO-főtitkár⁵⁰ a hibrid fenyegetések tekintetében éves jelentésében úgy fogalmaz:

„Az ellenséges hatalmaknak nem kell ütközetben konfrontálódniuk, hogy kárt okozzanak ellenfeleikben. Más módon is elérhetnek politikai és stratégiai sikereket, például dezinformáció terjesztésével, kibertámadások indításával, valamint megtévesztés és szabotázs alkalmazásával. Ezek a hibrid vagy szürke zónához tartozó eljárások elmoszák a határt a béke és a háború között, és arra szolgálnak, hogy destabilizálják és aláássák az érintett országokat.”⁵¹

A főtitkári jelentésben megfogalmazottak összhangban vannak a hadtudományi teoretikusok megállapításaival. Az összecsapások színterei térben és időben rendkívül változatosak lehetnek, ami alapvetően már nem az ellenfél katonai erejének megtörésére

⁴⁶ Szendy István: A hadviselés, mint tudományelméleti és tudomány-rendszertani kategória. *Hadtudomány*, 27. (2017), 3–4. 118.

⁴⁷ Szendy (2017): i. m.

⁴⁸ NATO Standardization Office (NSO): *Glossary of Terms and Definitions*, (STANAG 3680) AAP-06(2019).

⁴⁹ NATO Standardization Office (2019): i. m. 90. (A szerző fordítása.)

⁵⁰ A NATO főtitkára 2014 októberétől Jens Stoltenberg.

⁵¹ The Secretary General's Annual Report 2019. *Nato.int*, 2019.

irányul, hanem például a napi hírek eltorzításával a társadalom megtévesztésére (*fake news*),⁵² valamint az állam működésének akadályozására, amely adott esetben annak részleges vagy teljes összeomlásához vezethet.

Tekintettel a tanulmány alapvető célkitűzésére a szerzőnek nem célja eldönteni, hogy jelenkorunk hadviselésére mely megnevezés a legjellemzőbb. A tanulmányban ezért a *hibrid fenyegetések* terminológiai megnevezést alkalmazzuk. Tekintettel arra, hogy a teoretikusok – függetlenül attól, hogy a hadviselés újszerű formáját hogyan nevezik, illetve definiálják – egyetértenek abban, hogy jelenkorunk hadviselése a szemben álló társadalom sebezhetőségére koncentrál. Bizonyítottnak látjuk, hogy a hadszíntér fogalma is tágabb értelmezést nyer, amelyre talán a „minden hadszíntér”⁵³ meghatározás a legjellemzőbb.

2. Az erők megóvása⁵⁴

Az erők megóvása mint szóösszetétel már magában utal azon tevékenységekre, amelyeket alapvetően azért foganasítunk, hogy megőrizzük saját csapataink harcképességét, ezáltal biztosítva a műveleti szabadságot, a küldetés sikeres végrehajtását. Az erők megóvása mint kifejezés a hidegháború lezárását követő időszak, valamint a 21. század kihívásaira adandó válaszok fogalmai között jelent meg, a NATO megalakulása 50. évfordulóján – Washington, 1999 – elfogadott stratégiai koncepcióban.⁵⁵ Az erők megóvásához kapcsolódó terminológia megjelenését a NATO-n belül a washingtoni csúcsról kiadott összefoglalóhoz⁵⁶ kötjük, mindazonáltal az újszerű fogalomhoz kapcsolódó tevékenységek korábban is jelen voltak a harc sikeres megvívása érdekében. A korábbi kutatások az erők megóvásának műszaki támogatási feladatait alapvetően a túlélőképesség fokozása területén belül azonosították, kiindulva a hadviselés hagyományos formáiból. A Magyar Honvédség műszaki csapatai részére kiadott *Erődítési utasítás*⁵⁷ a következőképpen utal rá: „A személyi állomány óvóhelyeit (fedezékeit) a csapatok harcképességének fenntartására és a csapatok védelmére építjük az állásokban és az elhelyezési körletekben.”⁵⁸ Időközben az erők megóvása olyan összhaderőnemi tevékenység lett, amely a hadviselés minden időszakában megjelenik. Jellegét tekintve a harc támogatása érdekében végrehajtott műveletek között találjuk olyan más feladatokkal, mint a vezetés-irányítás, a felderítés, a tüztámogatás, a civil-katonai együttműködés, a harcképesség fenntartása vagy

⁵² A *fake news* angol kifejezés, jelentése magyarul álhír.

⁵³ Dudás Zoltán: A szimbolikus helyszín, mint a kritikus infrastruktúra lehetséges eleme. *Műszaki Katonai Közlöny*, 25. (2015), 3. 76.

⁵⁴ Az erők megóvása angol megfelelője a *Force Protection* (FP), ezért számos publikációban csak FP-ként jelenik meg.

⁵⁵ Kovács Tibor – Talián István: A „Force Protection” és a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége. *Felderítő Szemle*, 3. (2004), 1. 94.

⁵⁶ Defence Capabilities Initiative, azaz a védelmi képességek fejlesztésének kezdeményezése. A *Washington Summit Communiqué* 11. pontja.

⁵⁷ *Erődítési Utasítás (Mű 20): a Honvédelmi Minisztérium kiadványa*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1963.

⁵⁸ *Erődítési Utasítás* (1963): i. m. VII. fejezet, 151. pont.

az információs műveletek.⁵⁹ Az erők megóvása mint összhaderőnemi funkció a NATO terminológiai gyűjteménye⁶⁰ szerint összetett feladatrendszer, ebből kifolyólag a haderőnemek minden szintjén fogalmaz meg rendszabályokat. Kovács Tibor⁶¹ a témában végzett kutatásai alapján a Force Protection (FP) fogalmát az alábbiakban határozza meg:

„mindazon rendszabályok és eljárások összessége, amelyek végrehajtásának célja, hogy csökkenték a saját személyi állomány, a létesítmények, a felszerelések, a hadműveletek és az információk sérülékenységét bármilyen ellenséggel és fenyegetéssel szemben minden helyzetben, ezzel megőrizve a saját cselekvési szabadságot és a saját haderők műveleti hatékonyságát. E célok a kockázati tényezők helyes és folyamatos kezelésével érhetőek el.”⁶²

Kovács megfogalmazása összhangban van a NATO 2019. évi fogalmi értelmezések gyűjteményében⁶³ meghatározottakkal. A definícióban foglaltak fontosságát a NATO által vezetett műveletekben részt vevő erők részére a NATO katonai döntéshozó testülete⁶⁴ a szövetségi stratégia egyik fő pilléréként határozza meg. A műveletekben részt vevő erők parancsnokainak az erők megóvása érdekében foganatosítandó rendszabályok bevezetése, azok végrehajtása és végrehajtatása alapvető kötelessége. Az erők megóvásának feladatai mind a tagországok nemzeti kötelei, mind a többnemzeti kötelek szintjén meg kell hogy valósuljanak. A műveleti területen a befogadó nemzeti támogatás egyik alappillére az erők megóvása érdekében végzett támogatási feladatok összessége, amelyet a saját, valamint a műveletek különböző időszakában beérkező, más nemzeti vagy többnemzeti kötelek biztosítása érdekében kell megteremteni. Ezt az Egyesült Államok (USA) összhaderőnemi műveleti szabályzatában foglaltakat figyelembe véve kell megtenni, amely átfogóbban határozza meg az erők megóvásának céljait, beleértve a küldetéssel összefüggő katonai és civil személyi állomány túlélőképességének és hatékonyságának megőrzését, továbbá a létesítmények, felszerelések, információk és infrastruktúra megőrzését a műveleti területen és annak határain túl is.⁶⁵ A szabályzat az erők megóvása érdekében foganatosítandó rendszabályok kialakításakor figyelembe veszi a hibrid fenyegetésből származó veszélyeket és kockázatokat, értelmezi az összhaderőnemi műveleti területet, utalva a kockázatelemzés szélesebb körére a műveleti terület határain túl. A fenti meghatározás az USA háborús tapasztalataira épül, amelyet alátámaszt a már korábban említett rakétatüzér-osztályok telepítése az izraeli civil célpontok védelmére az 1. Öbölháború megvívása során. Talán még jobban érzékelteti, hogyan is kell értelmeznünk a hibrid fenyegetés jelentette veszélyeket a következő példa, amely

⁵⁹ NATO Standardization Office (NSO): *Allied Joint Publication AJP-03 (B)*, (STANAG 2490): *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. 2011. 1. fejezet, 0145. pont

⁶⁰ NATO Standardization Office (2019): i. m.

⁶¹ A szerző témavezetője.

⁶² Kovács Tibor: A túlélőképesség fokozásának műszaki feladatai. *Hadtudomány*, 14. (2004), 1. 114–122.

⁶³ NATO Standardization Office (2019): i. m. 55.

⁶⁴ A NATO katonai döntéshozó testülete a Military Committee (MC). Lásd: Működési struktúrák. *Nato. int*.

⁶⁵ *Joint Publication (JP) 3-0, Joint Operations (Az USA összhaderőnemi műveleti szabályzata)*. III. fejezet, 29. pont. Washington DC, The Joint Staff, 2011. 28.

az Iszlám Állam nevű terrorszervezet⁶⁶ ellen vívott harcokból merít. Az Iszlám Állam a harcokban részt vevő amerikai katonák harcképességének – moráljának – csökkentése érdekében nyilvánosságra hozta 100 amerikai katona adatait, ugyanakkor szimpatizánsait arra uszította, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján támadják meg lakóhelyükön a katonák családját.⁶⁷

A hadviselési formák vizsgálatából levont következtetések alapján – ideértve a fenti példákat is – megállapítható, hogy az erők megóvásával kapcsolatos támogatási feladatok tervezésének eredményessége szorosan összefügg a műveleti terület, illetve környezetének pontos és körültekintő elemzéséből származtatott veszélyek és kihívások meghatározásán alapuló kockázatelemzéssel.

3. Az erők megóvásának műszaki támogatása

A hadtudomány vizsgálatakor a hadművészetben végbemenő folyamatokat elemezzük, és hogy megértsük a folyamatokat, a harc, a hadművelet, azaz a fegyveres küzdelem megvívásával kapcsolatos eseményeket kell górcső alá vennünk. A harc megvívása alapvetően a fegyveres erő(k) feladata, amely a bevont erők nagyságától függően harcászati, hadműveleti és hadászati szinten zajlik. A fegyveres erőkon belül létrehozott haderőnemek önálló vagy összehangolt – béke- vagy háborús időszaki – műveleteit a szakcsapatok támogatják. A szakcsapatok által végzett támogatási feladatok rendszerében találjuk a műszaki támogatást. A katonai műveletek jellege – védelem, támadás, különleges, valamint a békefenntartással kapcsolatos műveletek – ugyan befolyásolja a végrehajtandó műszaki támogatási feladatokat, de azok végrehajtása elengedhetetlen része az adott művelet sikerének. Hadtudományi szempontból vizsgálva a harc megvívásának támogatását, illetve a korábbi terminológia alapját képező harcbiztosítást is szem előtt tartva fontos tisztáznunk, mit értünk támogatás alatt. A támogatás Kovács Zoltán szerint „valamely erőnek olyan tevékenysége, mellyel segít, véd, kiegészít és fenntart egy másik erőt”,⁶⁸ rámutatva, hogy a támogatás mint fogalomkör a tevékenységek széles spektrumát takarja. A különböző fogalomköröket vizsgálva Kovács a következőképpen értelmezte a műszaki támogatást:

„magába foglalja mindazon speciális szaktevékenységeket és rendszabályokat, amelyeket a katonai műveletek során, mint műszaki feltételt meg kell teremteni az alkalmazott végrehajtó kötelék sikeres feladat-végrehajtásához.”⁶⁹

⁶⁶ Resperger István: Az Iszlám Állam terrorszervezet aszimmetrikus hadviselése elleni lehetséges stratégia. In Resperger István – Ujházi Lóránd (szerk.): *A vallási elemek jelentősége napjaink fegyveres konfliktusaiban és biztonsági kihívásaiban*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 41–60.

⁶⁷ Berkebile (2016): i. m. A publikáció bevezető része.

⁶⁸ Kovács Zoltán: Gondolatok a műszaki támogatás és a műszaki zárás alapjairól. *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények*, 6. (2002), 1. 38.

⁶⁹ Kovács (2002): i. m. 39.

Kovács megközelítésében a műszaki támogatás tehát alapvetően a műszaki csapatok támogató tevékenysége a harc megvívását végrehajtó kötelék érdekében. A hadviselésben az elmúlt évtizedekben bekövetkezett változás azonban felülírta a műszaki támogatás fogalmát és az annak megvalósítására bevonható erők összetételét.

3.1. A műszaki támogatás napjainkban

A katonai műszaki támogatás cél- és feladatrendszere, igazodva a mindenkori igényekhez, tekintettel a fegyverek és a hadviselési eljárások fejlődésére, folyamatosan növekszik. A megnövekedett igények tervezése és időbeni végrehajtása mind összetettebbé válik, amit már a 21. század elején érzekeltek a műszaki támogatásban jártas kutatók.⁷⁰ Mindezek ellenére általánosan a műszaki támogatás cél- és feladatrendszerét továbbra is két fő területre bontjuk: elsősorban a harc műszaki támogatására, amelynek célja a folyamatban lévő vagy a küszöbön álló műveletek közvetlen műszaki támogatása, másodsorban a csapatok általános műszaki támogatására, amely magában foglalja mind a folyamatban lévő, mind a jövőbeni műveletek közvetlen vagy közvetett hosszú távú műszaki támogatását. Célját tekintve utóbbit a műveletek minden időszakában a műveleteket végrehajtó csapatok sikere érdekében végzett támogatásként azonosítjuk. A műszaki támogatás fenti felosztásának alapját a NATO akkori terminológiai meghatározása indikálta, amely úgy foglalta össze a műszaki csapatok tevékenységét, hogy „minden műszaki tevékenységet, amely a műveleti környezet fizikai kialakítására irányul, függetlenül fegyvernemtől vagy haderőnemtől, műszaki támogatásnak nevezünk”.⁷¹ Összhangban a fenti megállapításokkal, illetve alapul véve a Magyar Honvédség műveleti szerepvállalását, a 2000-es években a műszaki támogatást a következőképpen foglalta össze Szabó Sándor:

„mindazon speciális tevékenységek és rendszabályok összessége, amelyeket az V. cikkely szerinti (harc, hadművelet), illetve az V. cikkely hatálya alá nem eső (válságreagáló) műveletek előkészítése és végrehajtása során műszaki feltételként meg kell teremteni a feladatot végrehajtó csapatok tevékenységének sikeres megvalósításához.”⁷²

Figyelemmel a fenti fogalmakra a műszaki támogatás megvalósulásának területei a következők:

1. Mozgástámogatás, amelybe beletartozik a mozgási pályák felderítése, javítása és karbantartása; utak, hidak, átkelőhelyek építése és fenntartása; aknamentesítés, valamint az átjárónyitás és -fenntartás a zárrendszereken.

⁷⁰ Például Szabó Sándor et al.: Műszaki jellegű feladatok az ország területe védelmi jellegű előkészítése során. *Hadtudományi tájékoztató*, (2002), 3. 150.

⁷¹ NATO Standardization Office (NSO): *AJP-3.12 (B.1) (STANAG 2238). Allied Doctrine for Military Engineer Support to Joint Operations*. (Szövetségi doktrína az összhaderőnemi műveletek műszaki támogatására). 2014. 0106. pont. 20.

⁷² Szabó Sándor: A műszaki támogatás cél- és feladatrendszerének változása az I. világháború végéig. *Műszaki Katonai Közlöny*, 24. (2014), 2. 2.

2. Mozdásakadályozás, a műszaki záarak, zárrendszerek telepítése a meglévő terepakadályok kihasználásával az ellenség megállítására, lassítására, ideértve az objektumok, létesítmények, műtárgyak romboláshoz történő előkészítését és rombolását.
3. Túlélőképesség-fokozás mint összesítő csoportban jelenik meg az erők védelme, továbbá a speciális műszaki szakértelmet igénylő tábori erődítési építmények létrehozása, kiépítése; a vezetési pontok, állások, körletek berendezése, fenntartása, továbbá speciális álcázási feladatok végrehajtása, illetve a kritikus infrastruktúra védelmével kapcsolatos műszaki feladatok.
4. Egyéb támogatási feladatként jelentkezik a műszaki szakfelderítés, illetve a víz-tisztítás végzése; a csapások, katasztrófák következményeinek felszámolása, ideértve a polgári létesítmények megerősítését, berendezését, helyreállítását. További feladat a vízi útvonalak biztosítása, a részvétel légi eszközök fel- és leszállóhelyeinek kialakításában, illetve a tűzszerész-mentésítés.⁷³

A műszaki támogatás akkori definícióit elemezve jól érzékelhető, hogy a harctámogatás és a csapatok műszaki támogatása közötti egyensúly, tekintettel a véges műszaki képességekre, a harc támogatása irányába tolódik. A szövetségi doktrína az egyensúly eltolódását, azaz a műszaki képességek alkalmazásának prioritását a befolyásoló tényezőkkel magyarázza. A műszaki támogatás megvalósításának elsődlegessége függ:

1. a műveletek fajtájától, amely lehet támadás, védelem, különleges vagy válság-reagáló;
2. a műveletek időszakától, mint a csapatok telepítése, a harc megvívása, a béke fenntartása vagy a csapatok kivonása;
3. a küldetésből fakadó követelményektől;
4. a parancsnok elgondolásától;
5. a műveleti környezet változásától.⁷⁴

Tehát a műveleti környezet változásainak befolyásuk van a műszaki támogatás megvalósításának sorrendiségére, amire a tanulmányban már többször rámutattunk. A hibrid fenyegetésből fakadó műveleti tapasztalatok eredményezték a műszaki támogatás fogalmának újradefiniálását, amelyet a NATO úgy foglal össze, „a művelettámogatás funkciója, amely a katonai műszakiak által koordinált, a műveleti környezet fizikai kialakítását, fejlesztését és védelmét szolgálja”.⁷⁵ Az új fogalmat értelmezve megállapíthatjuk, hogy a műveletek műszaki támogatása már nemcsak a műszaki csapatok tevékenysége, hanem a művelettámogatás funkciója, úgymint a vezetés-irányítás, a felderítés,

⁷³ NATO Standardization Office (2014): i. m., valamint Szabó (2014): i. m. megállapításai alapján a szerző összesítése.

⁷⁴ NATO Standardization Office (2014): i. m. 0107. pont.

⁷⁵ A katonai műszaki támogatás új, a 10. Katonai Műszaki Munkacsoport (MILENG WG) által javasolt definíciója, amely kezdeményezte a korábbi MC 0650/1 (a NATO katonai tanácsának minősített határozata a műszaki támogatásra), valamint az AJP-3.12 B. Az Összhaderőnemi műveletek műszaki támogatása doktrína revízióját.

a manőver- és tűztámogatás, a civil-katonai együttműködés, az erők megóvása vagy az információs műveletek.⁷⁶ A támogatás végrehajtása összhaderőnemi tevékenység, amelyet már a korábbi definícióban is rögzítettek, ugyanakkor annak koordinálása a műszaki parancsnok (főnök) feladata, ami egyértelműen rámutat egy szakavatott vezető és törzs szükségességére. Mindezek tükrében kell vizsgálnunk, hogyan valósulnak meg az erők védelme érdekében végzendő műszaki támogatási feladatok.

3.2. Műszaki támogatás az erők megóvása érdekében

Az erők védelme műszaki szempontú támogatása a harc megvívásakor a korábban ismertett műszaki támogatási területek mindegyikén megvalósul. Tekintettel arra, hogy az erők megóvása azon tevékenységek összessége, amelyek a hibrid fenyegetés kihívásából fakadó kockázatok, illetve az ellenség tevékenységéből fakadó fenyegetések ellensúlyozását hivatottak biztosítani. Mindezek alapján saját csapataink mozgásának támogatása területén jelentkeznek az út- és területmentesítési feladatok vagy a rombolt utak helyreállítása. Az ellenség mozgásának akadályozása érdekében végzendő alapvető műszaki támogatási feladatként jelentkezik a területek lezárása robbanó és nem robbanó zárrendszerekkel, emeli ki a NATO-doktrína,⁷⁷ továbbá a létesítmények, táborok, illetve a védelemre berendezkedett csapatok állásainak megerősítése, amelyet a túlélőképesség fokozása műszaki támogatási terület feladatai között találunk, mind a harc, mind a csapatok műszaki támogatása során, a műveletek különböző fázisaiban. Ugyanakkor egyéb támogatási területen jelentkezik a katonai felkutatás érdekében végzett műszaki felderítés, az álcázás, a megtévesztés, illetve idesoroljuk a tűzszerész-mentesítési feladatokat is.

A tűzszerész-mentesítési feladatok tekintetében fontos megemlítenünk, hogy az erők megóvása minden területén megjelennek, legyen az katonai eredetű robbanószerkezetek vagy a rögtönzött robbanóeszközök eltávolítása, de még a robbanószerkezetek felderítését is idesorolja a szövetségi doktrína.⁷⁸ A felsorolt feladatok sorrendisége, hogy milyen képességeket kell bevonnunk, a műveleteket befolyásoló tényezők függvénye. Azonban az egyértelműen megállapítható, hogy a műszaki támogatás minden területén jelentkeznek támogatási feladatok az erők megóvása érdekében.

Összegzés

Korunk hadviselésének elemzéséből levont következtetések alapján rámutattunk, a hibrid fenyegetést alkalmazó agresszor képes arra, hogy szinkronizáljon egyszerre több hatalmi eszközt, és szándékosan használja ki a kreativitást, a kétértelműséget, a nemlinearitást

⁷⁶ NATO Standardization Office (NSO): *AJP-3.14 (STANAG 2528). Allied Joint Doctrine for Force Protection.* (Az erők megóvása szövetségi doktrínája). 2015. Bevezető, 2. pont.

⁷⁷ NATO Standardization Office (2015): i. m. 2. fejezet, 0205 c. pont.

⁷⁸ NATO Standardization Office (2015): i. m. 2. fejezet, 0205 c. pont.

és a hadviselés kognitív elemeit. Bizonyítottuk, hogy a hibrid fenyegetésből származóan a hadszíntér tágabb értelmezése szükséges. Az kiterjedhet a szemben álló felek teljes háttérterére, valamint akár a környező országokra is. A hadviselésben beállt változások hatásai jól nyomon követhetőek a műszaki támogatás fogalmának változásain keresztül. A műszaki támogatás összhaderőnemi funkcióként történő definiálása egyértelműen rámutat, hogy a feladatok a hadszíntér teljes spektrumán jelentkeznek, ezáltal a rendelkezésre álló műszaki kapacitások már nem elegendőek. A rendelkezésre álló műszaki erők elsődleges feladata a saját, illetve a támogatott erők mozgásának, akadályleküzdő- és túlélőképességének fenntartása, illetve fokozása, valamint az ellenség mozgásának, tevékenységének akadályozása, amelyek egyben az erők megóvása műszaki támogatási feladatai is. A műszaki feladatok sorrendiségét, tekintettel a korábban ismertetett NATO-definícióra, a műveleti környezet változásaiból – figyelemmel a rendelkezésre álló erőkre és eszközökre – származtatott kockázatelemzés alapján a műszaki parancsnok (főnök) határozza meg. A feladatok sorrendiségének meghatározásához Kovács Tibor alapvető szándékként határozza meg, hogy „bármilyen katonai feladatot tekintve, az élőerő megóvása az elsődleges cél”.⁷⁹ Ugyanakkor a civil lakosság, illetve más fontos infrastruktúrák védelme is fontos feladatként jelentkezhet, visszautalva a hadviselés változásairól szóló fejezetben foglaltakra. Általánosságban a katonai infrastruktúrális, a környezetvédelmi és a kárelhárítási, valamint a csapatok általános műszaki támogatásának feladatai olyan másod- vagy harmadlagos csoportokba kerülhetnek, amelyek elvégzésére a civil mély- és magasépítési munkákra szakosodott vállalatok bevonhatók.

A terület hazai kutatói hazánk védelmi célú terület-előkészítése – a hadszíntér-előkészítés – részleteinek kidolgozásával mutatnak rá a műszaki csapatokra háruló sokrétű feladatra.⁸⁰ A hadszíntér előkészítésének különböző időszakaiban – béke, minősített, háborús – végzendő műszaki feladatok meghatározásánál a NATO-tagságunkból származtatott feladatokat is számba vesszük. A publikáció az ország területe védelmi célú előkészítésének kidolgozásával annak időbeni megtervezésére és végrehajtására hívja fel a figyelmet, amely a későbbiekben „biztosítani tudja az ország háborús körülmények közötti működőképességét, a fegyveres erő hatékony alkalmazását”, fogalmaznak a szerzők.⁸¹ Fontos megjegyeznünk, hogy a harc közvetlen műszaki támogatása a hazánk területén átvonuló szövetséges csapatok mozgásának támogatása is, amelyet a NATO számos alkalommal gyakorolt, például a „Defender Europe 21 (DEF21)” gyakorlat keretében. A DEF21 gyakorlathoz kapcsolódott számos, a valóságot megközelítő gyakorlat, a „Saber Guardian”⁸² és a „Black Swan” különleges műveleti gyakorlat egy időben zajlott, ami rámutat, hogy az összhaderőnemi műveletek időbelisége, illetve a szükséges műszaki támogatás formája rendkívül összetett. Tehát az előzetesen kidolgozott tervek, az infrastruktúrára vonatkozó műszaki adatbázisok, a feladatokba bevonható civil erőforrások

⁷⁹ Kovács Tibor: A katonai táborok – különös tekintettel a repülőterek és a hozzájuk kapcsolódó létesítmények – robbantásos cselekmények elleni védelmét biztosító újszerű felszerelések és anyagok. *Repüléstudományi Közlemények*, 25. (2013), 2. 302.

⁸⁰ Szabó et al. (2002): i. m. 150.

⁸¹ Szabó et al. (2002): i. m. 58.

⁸² DEF21 ~ Saber Guardian in Bulgaria and Hungary. *Joint-Forces.com*, 2021. május 31.

naprakész nyilvántartása az MHP műszaki erőinek képességeit egészíti ki, biztosítva, hogy a háború időszakában a műszaki támogatás elsődleges fontossággal a harc közvetlen támogatására irányulhasson. Megállapításunkat az *Építünk, védünk, alkotunk. A műszaki csapatok története 1945-től napjainkig* című könyv szerzői is hangsúlyozták. Értelmezésük szerint

„létre kell hozni és üzemeltetni kell egy olyan adatbázist, amely – folyamatos pontosítás (adatszolgáltatás) mellett – idő- és ténytérű adatokat tartalmaz a gazdasági társaságok használatában lévő, de a haderőnél a béke- és a háborús időszakban szükségessé válható kapacitásokra vonatkozóan”.⁸³

A hadviselés elemzése során bizonyítottuk, hogy a hibrid fenyegetés dinamikus kiszámíthatatlan műveleti környezetet teremt, ezért az erők megóvása műszaki támogatási feladatainak eredményes végrehajtásához a rendelkezésre álló civil és katonai erőforrások teljes spektrumának kiaknázása szükséges. A hadszíntér előkészítése és a rendelkezésre álló erőforrások időbeni felmérése elősegítheti a műszaki támogatás eredményes végrehajtását a harc megvívásának időszakában. Azonban ennek szervezésére és végzésére az MHP szervezetében jelenleg nincs a feladatokra szakosodott és megfelelő jogkörökkel rendelkező műszaki törzs.

Felhasznált irodalom

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.
- Ágh Attila: *Konfliktusok, háborúk*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1989.
- Dudás Zoltán: A szimbolikus helyszín, mint a kritikus infrastruktúra lehetséges eleme. *Műszaki Katonai Közlöny*, 25. (2015), 3. 69–90.
- Erődítési Utasítás (Mű 20): a Honvédelmi Minisztérium kiadványa*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1963.
- Forgács Balázs: *Napjaink hadikultúrái. A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban*. PhD-értekezés. Budapest, ZMNE-KLHK/HDI, 2009.
- Gazdag Ferenc: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, 2013.
- Göcze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017. Online: <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/handle/20.500.12944/6898>
- Joint Publication (JP) 3-0, Joint Operations*. Washington DC, The Joint Staff, 2011.
- Kovács Jenő (1929–1996) altábornagy, katonai vezető és teoretikus; fő műve: *Magyarország katonai stratégiája*. (Komplex kutatási téma). I–III. Kézirat. Budapest, 1993, 1995, 1996.
- Kovács Tibor: A túlélőképesség fokozásának műszaki feladatai. *Hadtudomány*, 14. (2004), 1. 115–122.
- Kovács Tibor: A katonai táborok – különös tekintettel a repülőterek és a hozzájuk kapcsolódó létesítmények – robbantásos cselekmények elleni védelmét biztosító újszerű felszerelések és anyagok. *Repüléstudományi Közlemények*, 25. (2013), 2. 295–313.

⁸³ Kovács Tibor – Nyers József – Padányi József: *Építünk, védünk, alkotunk. A műszaki csapatok története 1945-től napjainkig*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.

- Kovács Tibor – Nyers József – Padányi József: *Építünk, védünk, alkotunk – A műszaki csapatok története 1945-től napjainkig*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.
- Kovács Tibor – Talián István: A „Force Protection” és a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége. *Felderítő Szemle*, 3. (2004), 1.
- Kovács Zoltán: Gondolatok a műszaki támogatás és a műszaki zárás alapjairól. *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények*, 6. (2002), 1.
- NATO Standardization Office (NSO): *Allied Joint Publication AJP-03 (B), (STANAG 2490): Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. 2011.
- NATO Standardization Office (NSO): *AJP-3.12 (B.1) (STANAG 2238). Allied Doctrine for Military Engineer Support to Joint Operations*. 2014.
- NATO Standardization Office (NSO): *AJP-3.14 (STANAG 2528). Allied Joint Doctrine for Force Protection*. 2015.
- NATO Standardization Office (NSO): *Glossary of Terms and Definitions*, (STANAG 3680) AAP-06(2019).
- Pintér Róbert (szerk.): *Az információs társadalom. Az elmélettől a politikai gyakorlatig*. Budapest, Gondolat Kiadó – Új Mandátum Könyvkiadó, 2007.
- Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.
- Resperger István: A katonai erő helye, szerepe a humanitárius beavatkozásoknál. In Göcze István (szerk.): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017.
- Resperger István – Ujházi Lóránd (szerk.): *A vallási elemek jelentősége napjaink fegyveres konfliktusaiban és biztonsági kihívásaiban*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.
- Siposné Kecskeméthy Klára: A NATO 2030 jelentés. Stratégiai prioritások új megközelítésben. *Honvédségi Szemle*, 149. (2021), 4. 3–16. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.4.1>
- Szabó Sándor: A műszaki támogatás cél- és feladatrendszerének változása az I. világháború végéig. *Műszaki Katonai Közlöny*, 24. (2014), 2.
- Szabó Sándor – Kovács Tibor – Kovács Zoltán – Hodosi Lajos: Műszaki jellegű feladatok az ország területe védelmi jellegű előkészítése során. *Hadtudományi tájékoztató*, (2002), 3.
- Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek. I. kötet. A katonai műveletek elmélete és gyakorlata*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013.
- Szendy István: A hadviselés, mint tudományelméleti és tudomány-rendszer-tani kategória. *Hadtudomány*, 27. (2017), 3–4. 106–129. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2017.27.3-4.106>
- Szenes Zoltán – Siposné Kecskeméthy Klára: *NATO 4.0 és Magyarország*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019.

Internetes források

- Berkebile, Richard E.: Thoughts on Force Protection. *Joint Force Quarterly*, 81. (2016), 2. 140–148. Online: <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/Article/702065/thoughts-on-force-protection/>
- Brussels Summit Declaration. *Nato.int*, 2018. július 11. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm

- DEF21 ~ Saber Guardian in Bulgaria and Hungary. *Joint-Forces.com*, 2021. május 31. Online: www.joint-forces.com/defender-europe-21/43761-def21-saber-guardian-in-bulgaria-and-hungary
- Erlanger, Steven – Richard Opiel: A Disciplined Hezbollah Surprises Israel with Its Training, Tactics and Weapons. *The New York Times*, 2006. augusztus 7. Online: www.nytimes.com/2006/08/07/world/middleeast/07hezbollah.html
- Hoffman, Frank G.: *Conflict in the 21st Century. The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Potomac Institute for Policy Studies, 2007. Online: www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
- Military Committee. *Nato.int*. Online: www.nato.int/nato-welcome/index_hu.html
- Nemeth, William J.: Future War and Chechnya: a Case for Hybrid Warfare. *Calhoun.nps.edu*, 2002. Online: <https://calhoun.nps.edu/handle/10945/5865>
- North Atlantic Treaty Organization. *Nato.int*. Online: www.nato.int/nato-welcome/index_hu.html
- Rác András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. *KKI-tanulmányok*, (2014), 1. Online: www.academia.edu/8833545/
- Schnauffer, Tad A. II: Redefining Hybrid Warfare. Russia's Non-linear War against the West. *Journal of Strategic Security*, 10. (2017), 1. Online: <http://doi.org/10.5038/1944-0472.10.1.1538>
- Solana, Javier: The Washington Summit. A New NATO for the Next Century. *The International Spectator*, 34. (1999), 2. Online: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03932729908456860?journalCode=rspe20
- Strategic Concepts. *Nato.int*. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm
- Tarján M. Tamás: Kr. e. 480. augusztus 11. A thermopülai csata első napja. *Rubicon Online*. Online: www.rubicon.hu/magyar/oldalak/kr_e_480_augusztus_11_a_thermopulai_csata_elso_napja/
- The Editors of Encyclopaedia Britannica: Persian Gulf War. In *Encyclopaedia Britannica*. Online: www.britannica.com/event/Persian-Gulf-War
- The Secretary General's Annual Report 2019. *Nato.int*, 2019. Online: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/3/pdf_publications/sgar19-en.pdf
- Towards the New Strategic Concept. *Nato.int*, 2012. Online: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdfpublications/20120412_Towards_the_new_strategic_concept-eng.pdf
- Washington Summit Communique. *Nato.int*, 1999. Online: www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm
- What was the Warsaw Pact? *Nato.int*. Online: www.nato.int/cps/us/natohq/declassified_138294.htm